

Geografie venkova

Geografie výrobní sféry
Přednáška č. 6

Geografie venkova – rurální geografie

❖ The study of the rural landscapes of the developed world. It includes the origin, development, and distribution of rural settlement, rural depopulation, the causes and consequences of agricultural change, patterns of recreational use of the countryside, tourism, planning, and the growing influence on rural areas of urban dwellers.

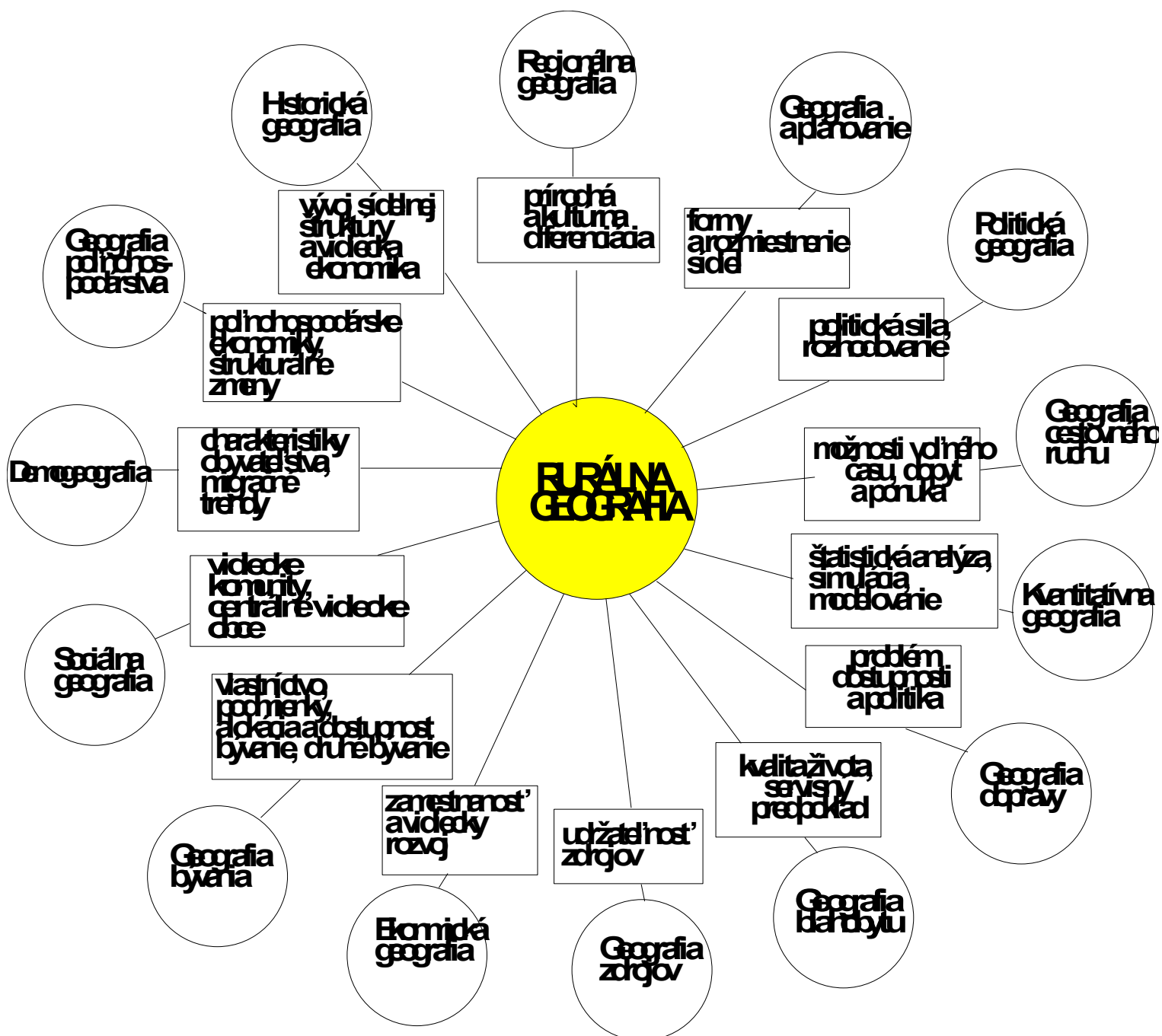

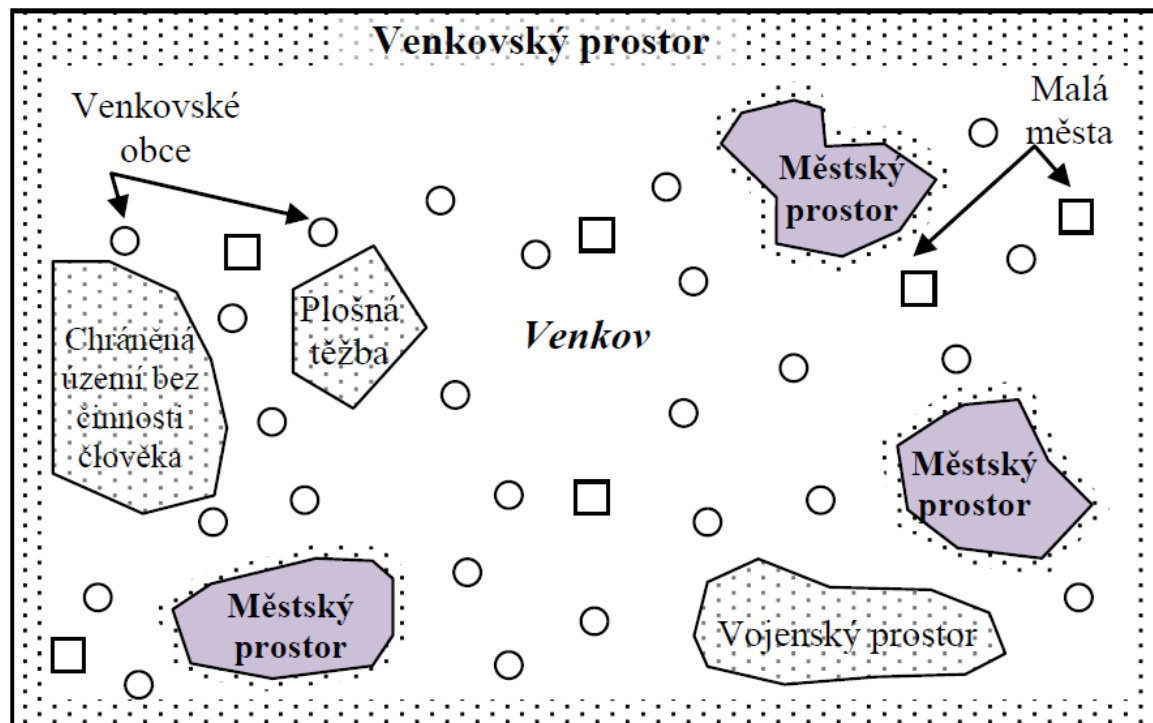
Schéma rurálnej geografie (Pacione, 1984)

Základní otázky „venkovské“ problematiky

- Co je to venkov?
- Má nějaké charakteristické znaky?
- Jaké jsou charakteristické činnosti?
- Kdo jsou venkovaní?
- Kdo se pokoušel o vymezení venkova?

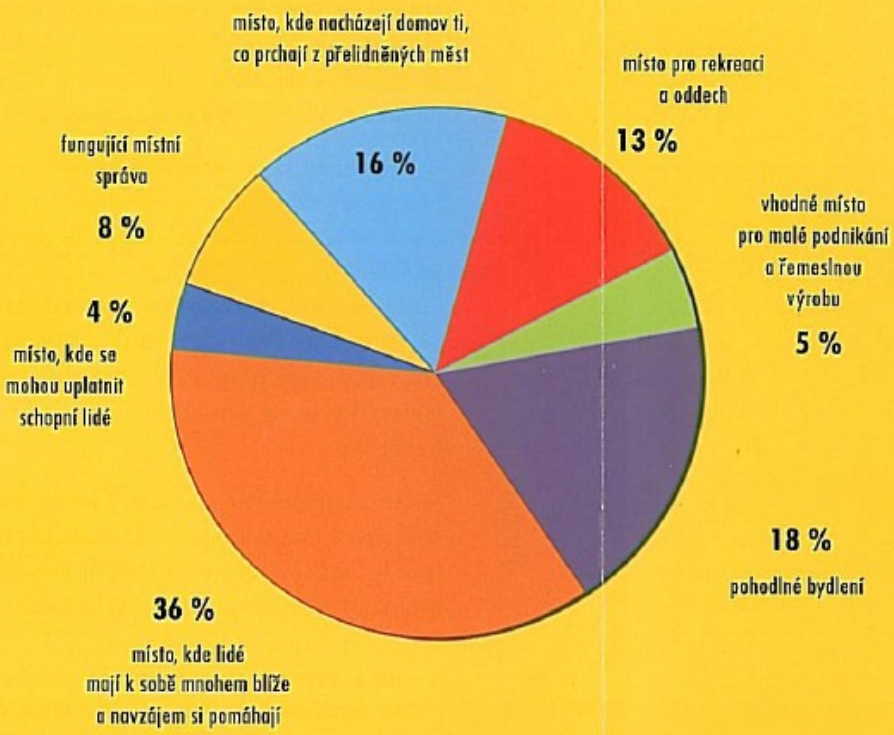
Co je to venkov?

- Abstraktní označení osídlené kulturní krajiny se specifickými charakteristikami
- Individuální vnímání
- Překrývání pojmu „venkovský“ region (prostor, území) s pojmy „periferní“ (okrajový, obvodový), „marginální“ (okrajový, mezní) nebo „rurální“ (venkovský, zemědělský, rolnický) region.

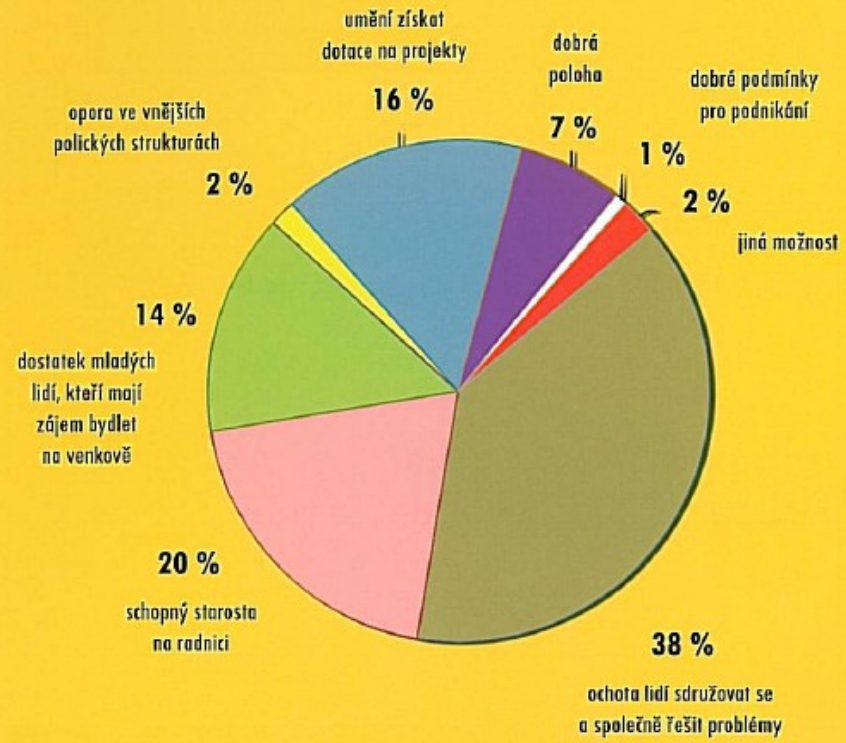
Graf 1: Co se Vám především vybaví v myslí, když se řekne "venkov"?

Zdroj: Dotazníkové šetření mezi představiteli vybraných venkovských obcí

Graf 2: Co je podle Vás nejdůležitější podmínkou úspěšnosti obce, jako je ta Vaše?

Zdroj: Dotazníkové šetření mezi představiteli vybraných venkovských obcí

Výsledky vychází z podkladů dotazníkového šetření, které bylo uspořádáno mezi 1 076 starosty a dalšími představiteli venkovských obcí v Česku a dotazníkového šetření, které bylo uspořádáno mezi 4 375 rodiči žáků 54 základních škol v 15 venkovských mikroregionech Česka.

Přístupy k vymezení venkova

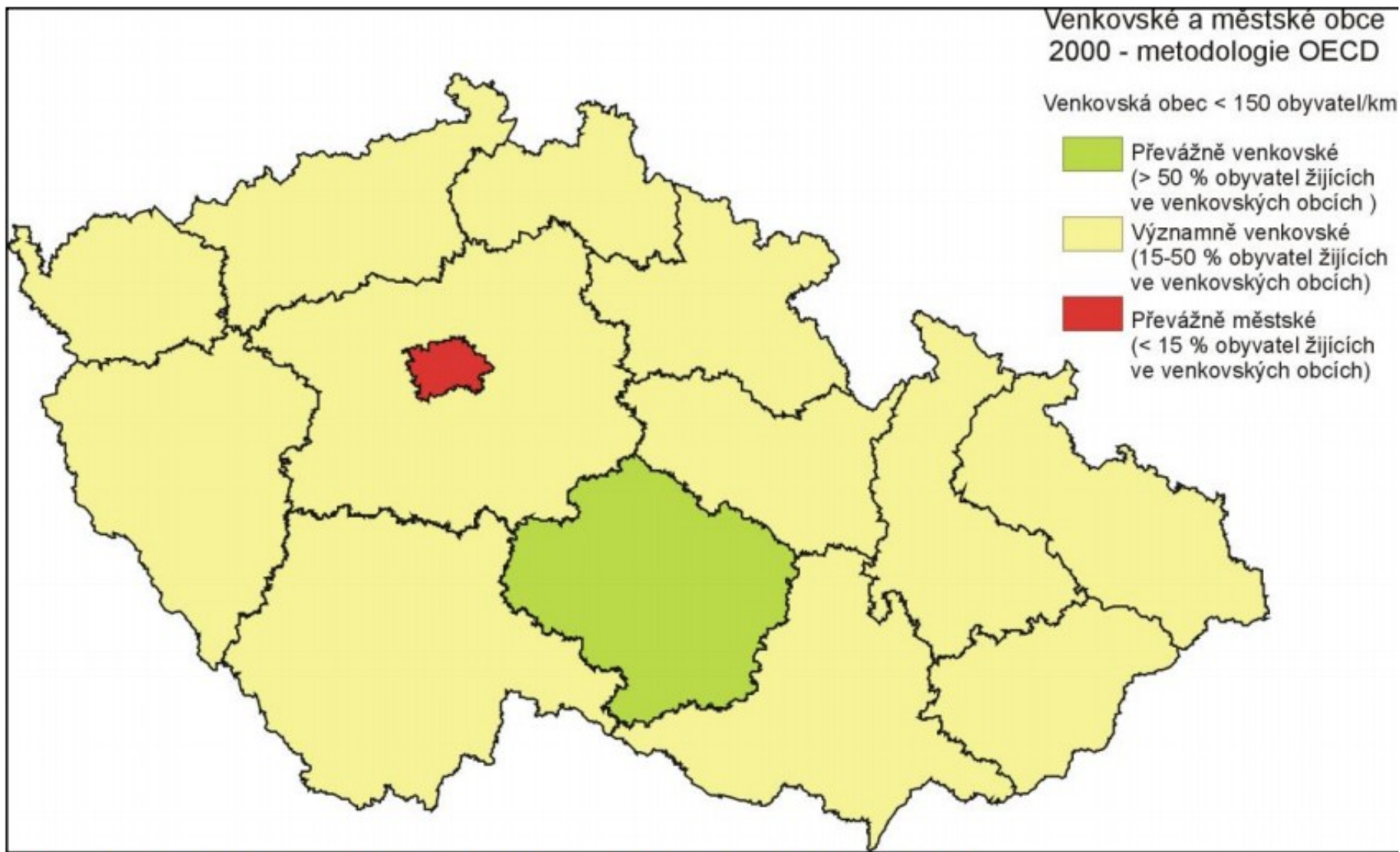
- ❖ Odvíjí se od jeho hlavního účelu. Odlišujeme přístupy založené např. na:
 - velikosti sídel s aspektem na demografii a s úzkou vazbou na prostorovou strukturu;
 - charakteru krajiny, tj. jako výsledek dlouhodobé interakce lidí a přírodního prostředí, zrcadlí se v ekonomických, sociálních a ekologických funkcích krajiny;
 - charakteru sídel a života v nich, tj. vnímání role sídla ve správním systému, etnografické oblasti, vybavenosti včetně pracovních příležitostí, podnikání, politice v rámci obce a navenek;
 - eventuálně i jiné.

- ❖ Exaktní vymezení venkova je však v ojedinělých případech nezbytné – jasné vymezení příjemců dotací, tj. účelové vymezení pro uplatňování politiky rozvoje venkova.

Kvantitativní znaky vymezení venkova

- ❖ Za nejběžnější ukazatel postihující charakter osídlení a nepřímo tedy i charakter krajiny je **hustota zalidnění**.

- ❖ **Vymezení OECD**
 - založeno na podílu obyvatelstva, jež žije na území s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km²
 - Podle této metodiky jsou venkovské oblasti definovány na dvou úrovních:
 - Na úrovni lokální (tj. obce) je venkov definován jakožto sídla s hustotou menší než 150 obyvatel/km²
 - Na úrovni regionální definice vymezuje regiony:
 - převážně venkovské, kde více než 50 % obyvatel regionu žije ve venkovských obcích
 - významně venkovské, kde ve venkovských obcích žije 15–50 % obyvatel regionu
 - výrazně městské, kde ve venkovských obcích žije méně než 15 % obyvatel regionu.

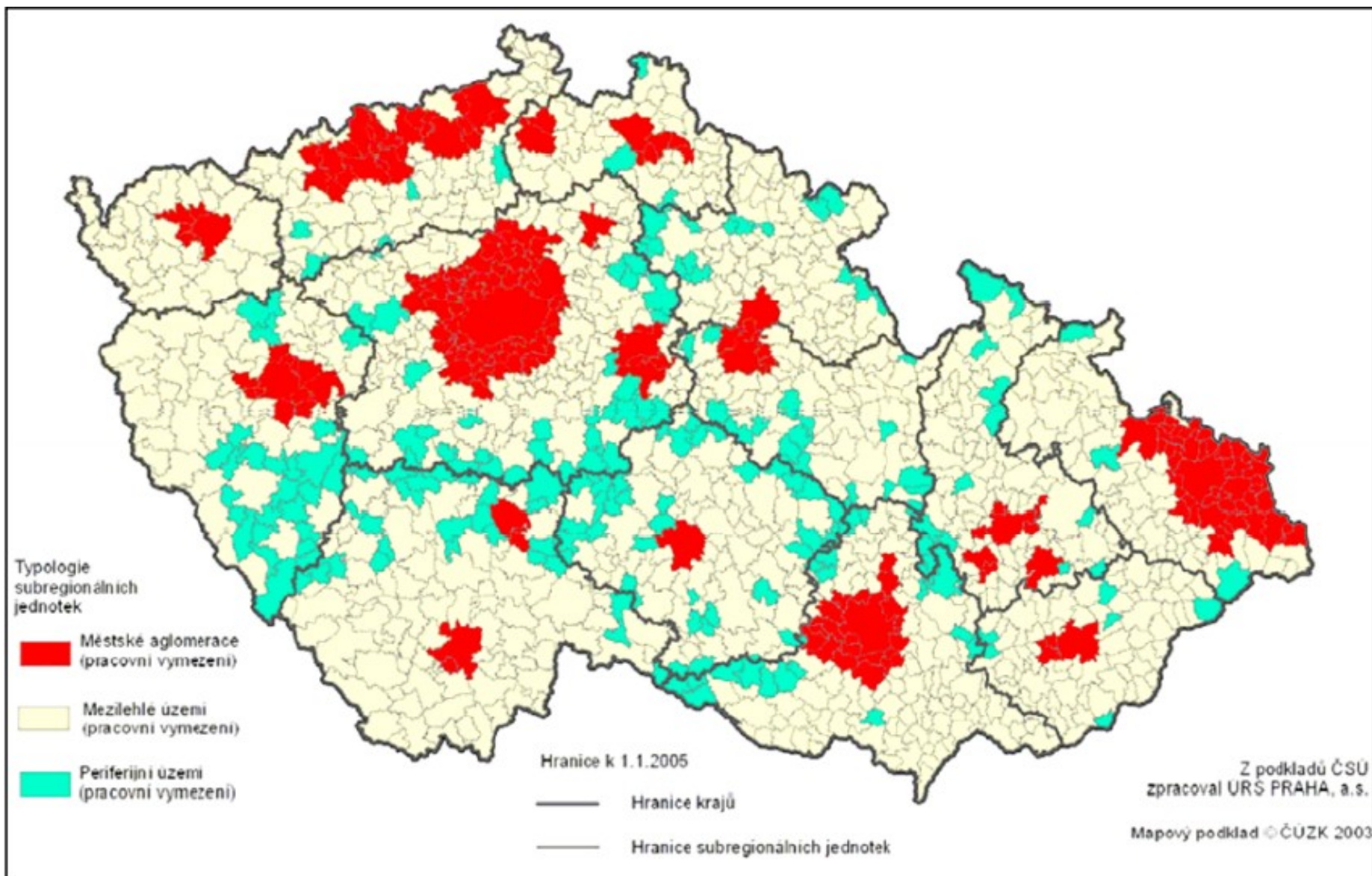

Obr. 2: Venkovské a městské území dle metodologie OECD, 2000

Pramen: Eurostat- population census [on-line]

Kvantitativní znaky vymezení venkova

- ❖ Vymezení podle **Programu rozvoje venkova ČR na období 2007–2013**
 - Konstatuje neexistenci jasného vymezení venkovských oblastí.
 - Přejímá vymezení OECD a doplňuje jej o typologii na základě vybavenosti subregionálních jednotek s 1 000–3 000 obyvateli, odpovídající obcím se základní občanskou vybaveností (škola, pošta, zdravotní středisko).
 - Takto lze vymežit tři typy venkovského prostředí:
 - příměstský venkov – zahrnuje venkovské obce v rámci městských aglomerací (urbanizovaná území s více než 50 000 obyvateli);
 - odlehlý venkov – zahrnuje zejména tzv. periferní území, tj. území s nepříznivými socio-ekonomickými charakteristikami obyvatelstva a osídlení;
 - mezilehlý prostor pak zahrnuje zbývající území ČR.

Obr. 3: Typologie prostoru pro vymezení venkovských oblastí

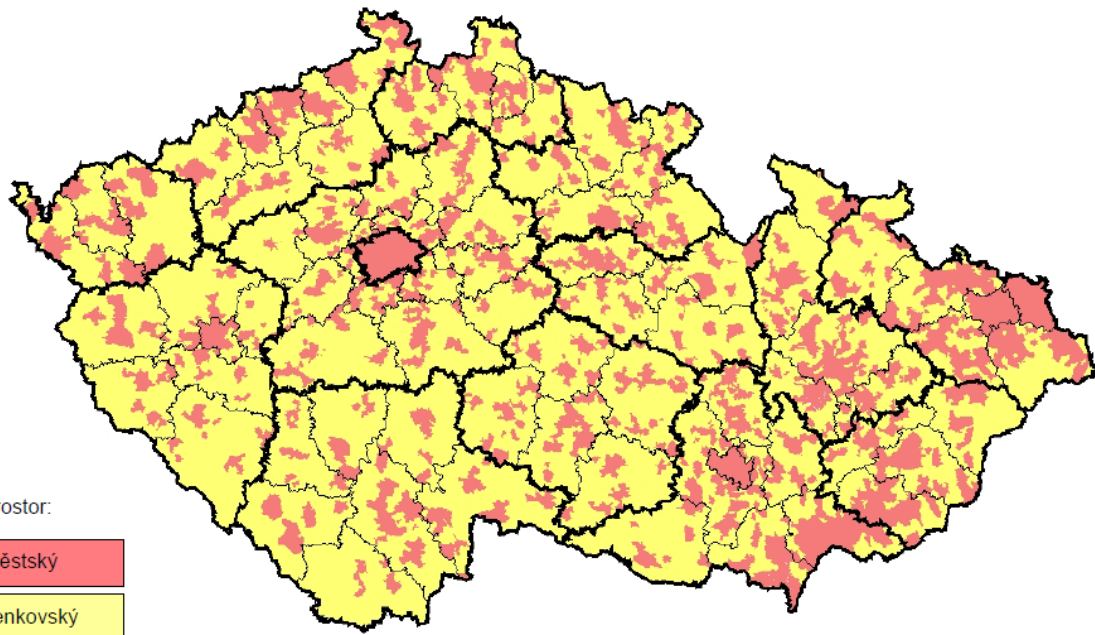
Pramen: Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013, MZe 2008

Kvantitativní znaky vymezení venkova

❖ Vymezení podle ČSÚ

- Osm variant vymezení venkova v rámci ČR!
- Jednotlivé přístupy jsou založeny na kombinaci indikátorů o sídelní struktuře, počtu obyvatelstva a hustoty zalidnění:
 - 1: venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 2 000 obyvatel.
 - 2: venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 1 000 obyvatel a dále obce s velikostí do 3 000 obyvatel, které mají hustotu zalidnění menší než 100 obyvatel/km²
 - 3: venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 1 000 obyvatel a dále obce s velikostí do 3 000 obyvatel, které mají hustotu zalidnění menší než 150 obyvatel/km²
 - 4: venkovským prostorem jsou všechny obce, které neměly statut města k 1. 1. 2007.
 - 5: venkovským prostorem jsou všechny obce, které nejsou obcemi s pověřeným obecním úřadem a nemají statut hlavního města.
 - 6: venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 2 000 obyvatel mimo obcí v zázemí krajských měst.
 - 7: venkovským prostorem jsou obce do 5 000 obyvatel vymezené multikriteriálně na základě 4 ukazatelů.
 - 8: z venkovského prostoru varianty 7 byly vyčleněny obce přechodného typu.

Česká republika – varianta 2

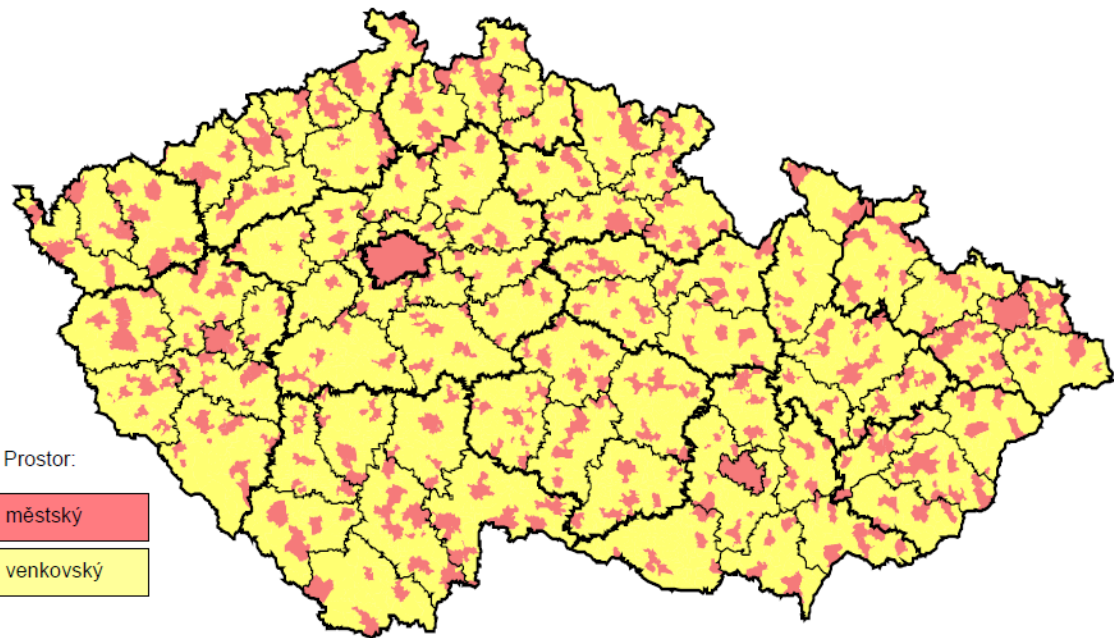

Prostor:

městský

venkovský

Česká republika – varianta 5

Prostor:

městský

venkovský

Kvalitativní znaky vymezování venkova

kritérium	hlavní znak
urbanistická struktura	rozvolněná zástavba, zemědělský statek, rozsáhlé veřejné prostory, nízký podíl zastavěných ploch
architektonické znaky	nízkopodlažní zástavby, integrace obytné a dalších funkcí, absence nájemního bydlení, individuální výstavba
sociální znaky	konservatismus, tradicionalismus, sousedství, participace, kooperativnost, sdílení společné historie
ekonomické znaky	vyjíždka do zaměstnání, zaměstnanost v zemědělství, vyšší podíl samozásobitelství, kutilství
veřejná správa	označení obce, postavení obce ve struktuře veřejné správy
velikostní znaky	počet obyvatel, hustota zalidnění, rozloha, podíl zastavěné plochy

Platí ještě tyto konkrétní znaky venkova?

Kvalitativní znaky vymezování venkova

Kvalitativní znaky vymezování venkova

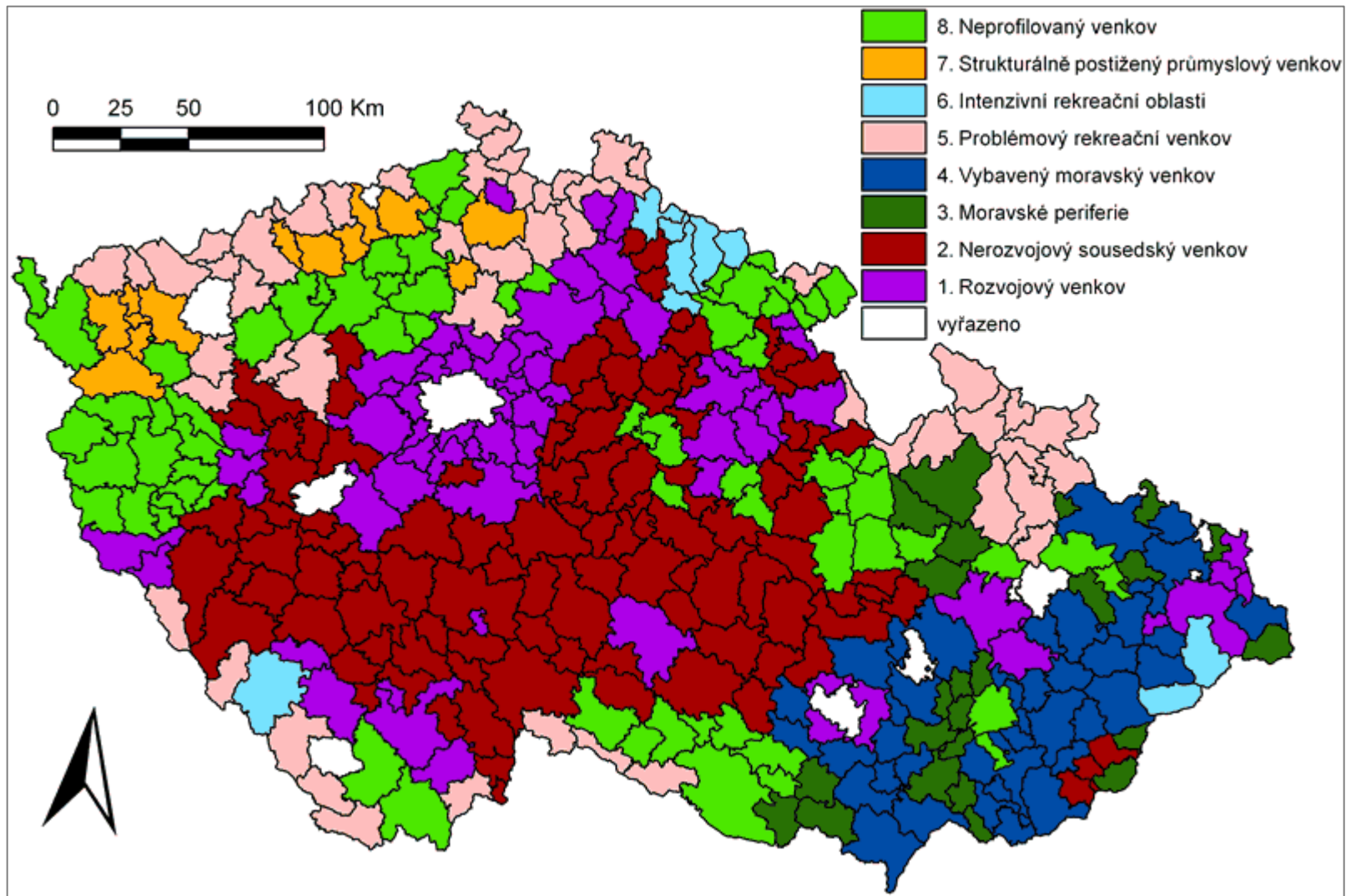

Kvalitativní znaky vymezování venkova

Kvantitativní znaky vymezení venkova

- ❖ Vymezení podle **Perlína** (2010) – kombinace velikosti, stability, růstu a lidského potenciálu

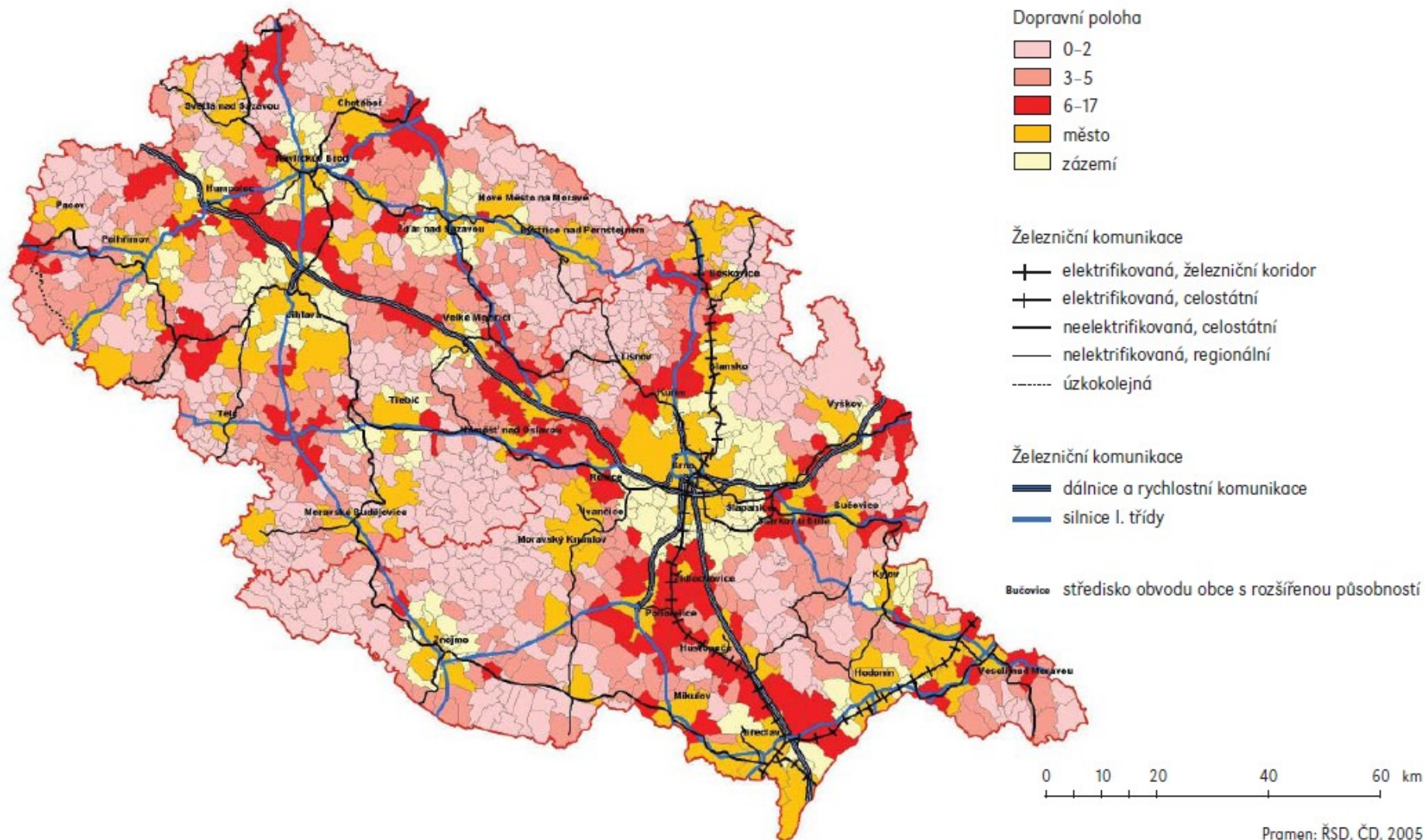

Kvantitativní znaky vymezení venkova

- ❖ Jistou možností, zejména z hlediska charakteru sídel, je **počet obyvatel na zastavěnou plochu/intravilán**.
- ❖ Z hlediska rozvoje venkova jsou významné údaje o využití krajiny a jejich proměnách, proto je zajímavé i **vymezení venkova na krajinných principech**
- ❖ **Velikostně-polohová diferenciace**: velikostní kategorie jsou diferencovány dle počtu obyvatel obce, polohová diferenciace je založena na dopravní poloze obcí

Velikostní kategorie		Polohové kategorie	
1	0–199	A	Zázemí měst
2	200–499	B	Obce s velmi dobrou dopravní polohou
3	500–999	C	Obce s průměrnou dopravní polohou
4	1 000–1 999	D	Obce se špatnou dopravní polohou
5	2 000–2 999		

Polohová diferenciacie obcí regionu Jihovýchod

Pramen: ŘSD, ČD, 2005

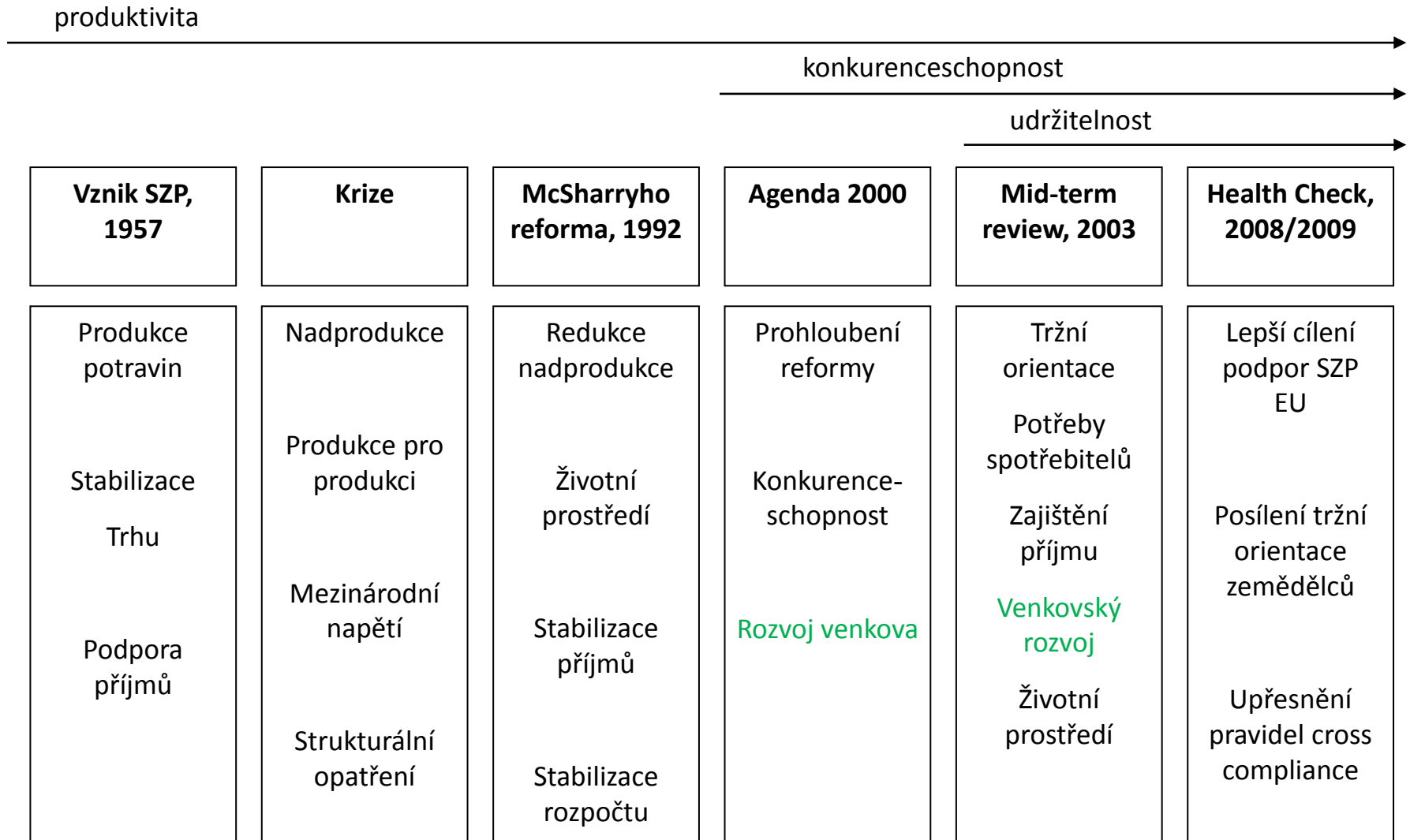
Dlouhodobý vývoj změny paradigma v pojetí rozvoje venkova

Pramen: OECD, 2006, s. 60

	Starý přístup	Nový přístup
Cíle	Rovnoměrné rozdělení, příjmy zemědělců, konkurenceschopnost zemědělství	Konkurenceschopnost venkovských oblastí, zhodnocení místních aktiv, využití nevyužívaných zdrojů
Hlavní cílové sektory	Zemědělství	Různé sektory venkovské ekonomiky (např. venkovská turistika, zpracovatelský průmysl, informační a komunikační technologie)
Nástroje	Podpory (subvence)	Investice
Klíčoví aktéři	Národní vlády, zemědělci	Všechny úrovně veřejné správy (nadanárodní, národní, regionální a místní), různí aktéři z veřejného i soukromého sektoru

Cíle reforem společné zemědělské politiky EU se zaměřením na rozvoj venkova

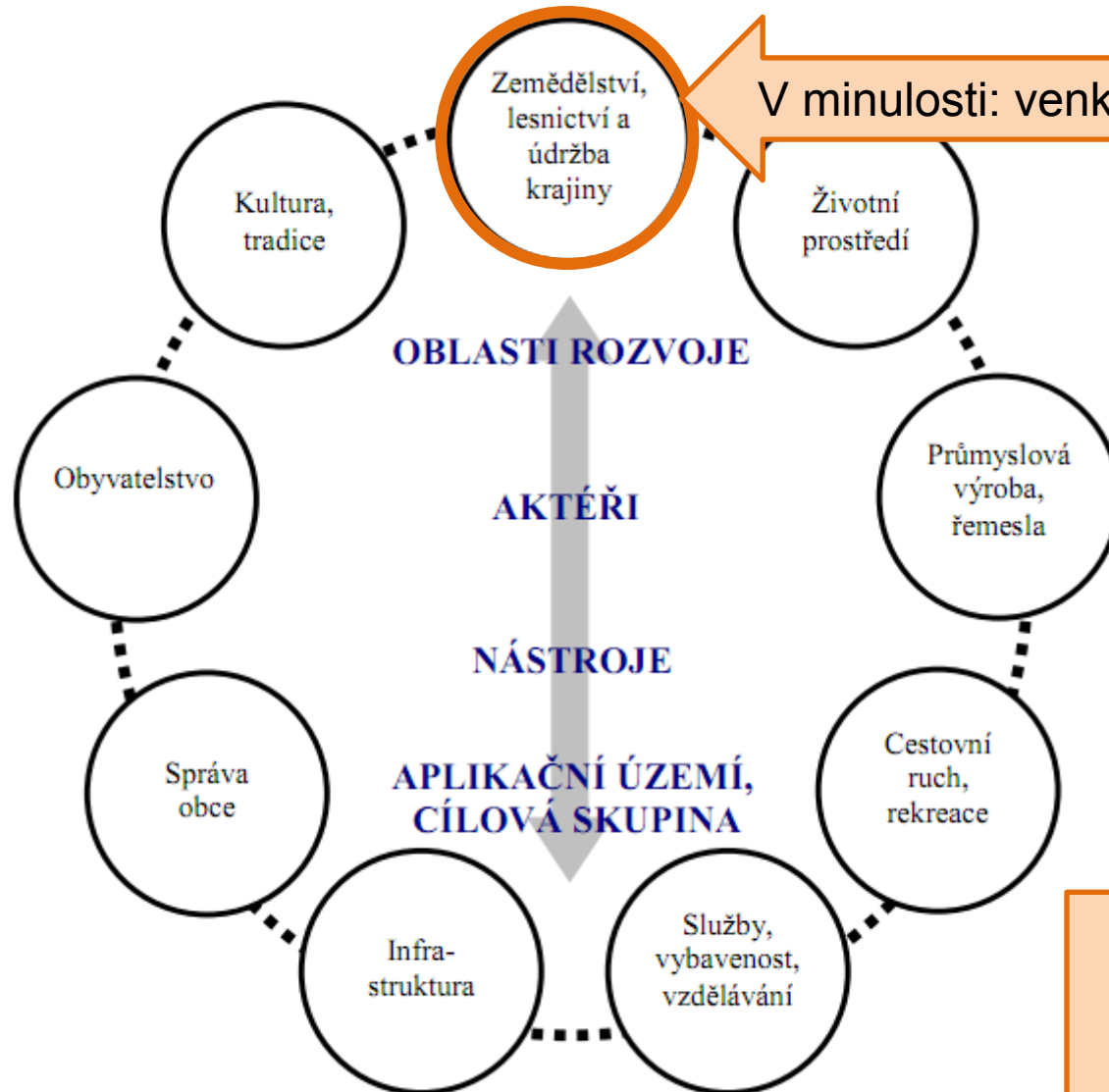
Pramen: podle Pělucha, M., 2010: prezentace „Změny vnímání venkova v rámci SZP EU 2010“

Vztah regionální politiky a rurální politiky

- ❖ Venkovské oblasti představují 91 % území 27 členských států Evropské unie a jsou domovem více než 56 % jejich obyvatel, což z rozvoje venkova činí politiku prvořadého významu.
- ❖ V České republice zaujímá venkov téměř 90 % obcí, tři čtvrtiny rozlohy území, avšak pouze zhruba čtvrtinu obyvatel.
- ❖ **Má být venkovská politika součástí regionálního rozvoje nebo ne?**

Činnosti na venkově

V minulosti: venkov = zemědělství

V současnosti:
venkov = ???

Proměna funkcí venkova

- Venkovské prostředí je definováno **třemi základními funkcemi**:
 - **produkční,**
 - **rezidenční,**
 - **rekreační.**
- Význam jednotlivých funkcí se v průběhu času proměňuje
- **Produkční funkce venkova ustupuje funkci rekreační a rezidenční** a proměňuje se i vnitřně, když dříve zcela dominantní zemědělskou činnost stále více nahrazuje průmysl a služby (z pohledu zaměstnanosti obyvatel venkova).
- Stále více se snižující pracovní příležitosti jsou jedním z významných problémů současného českého venkova.
- Nutná **diverzifikace činností** na venkově.

Řemesla na venkově

- ❖ Řemesla – dřív způsob obživy, dnes obnova (důvod?)
 - Regionální značení

- ❖ Malé a střední podnikání
 - Rodinný podnik: je podnik vlastněný, případně i řízený rodinou/rodinami, či vybranými členy rodiny/n, přičemž se předpokládá, že podnik bude předán následující generaci – vysoký podíl v zemědělství, SHR

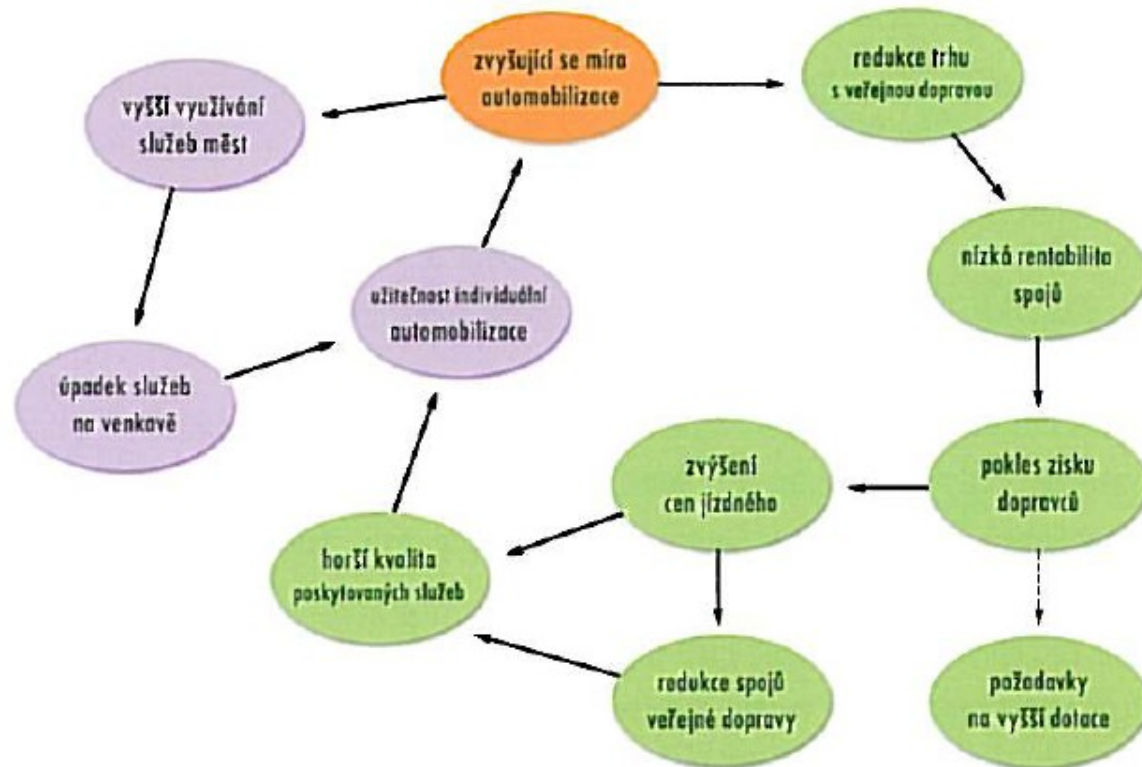
Vybavenost a služby na venkově

- V obci není základní škola a obchod s potravinami
-> je potřeba? Když...
 - Nově přistěhovalí obyvatelé dojíždějí za nákupy do obchodních center v blízkých městech, děti vozí do škol do měst
 - Důsledek: Ztráta sociálních kontaktů na venkově?
 - Co starousedlíci?
- Pohostinství využívají nově příchozí obyvatelé z důvodu jeho zaměření minimálně.
 - Důsledek: Ztráta sociálních kontaktů na venkově?
- Řada obcí nově vybuďovala sportoviště / dětské hřiště
- MŠ ?

Obr. 4: Schéma začarovaného kruhu obslužnosti veřejnou dopravou na venkově

Zdroj: vlastní zpracování na základě Nutley (2000)

V obslužnosti veřejnými dopravními prostředky se projevuje tzv. začarovaný kruh veřejné dopravy na venkově, který lze zjednodušeně popsat následovně: malá populační velikost podmiňuje malou ekonomickou efektivitu spojů a nutnost dotací z veřejných fondů; snaha o zvýšení rentability vede k redukcí málo využívaných spojů, čímž dojde ke snížení nabídky a kvality obslužnosti, a část uživatelů se proto přesune na jiné druhy dopravy (zpravidla automobil); snížení počtu uživatelů však dále sníží rentabilitu spojů...

Venkované – starousedlíci vs. náplava

Sociální klima – možnosti:

- Obě skupiny obyvatel se nestýkají, jejich vztah je spíše pasivní
- Nově příchozí obyvatelé se nevyčleňují a zapojují se do chodu obce
- Napětí mezi starousedlíky a nově přistěhovalými

Akteři rozvoje venkova

- ❖ Veškeré instituce či jednotlivci, kteří nějakým způsobem svými aktivitami vstupují do dění na venkově nebo kteří jsou součástí venkova
- ❖ Široká škála aktérů odráží rozmanitost venkova
- ❖ Řada kategorizací
 - základní dělení vychází z **hierarchického postavení** vzhledem k správní organizaci území
 - Aktéři na lokální úrovni
 - Aktéři na regionální/krajské úrovni
 - Aktéři na národní úrovni
 - Podle **formálnosti struktury** a fungování
 - Veřejná správa, zájmová samospráva (institucionalizovaní aktéři)
 - Organizace neziskového sektoru (částečně institucionalizovaní)
 - Zájmové skupiny (neformální; zejména obyvatelé)

Aktéři rozvoje venkova

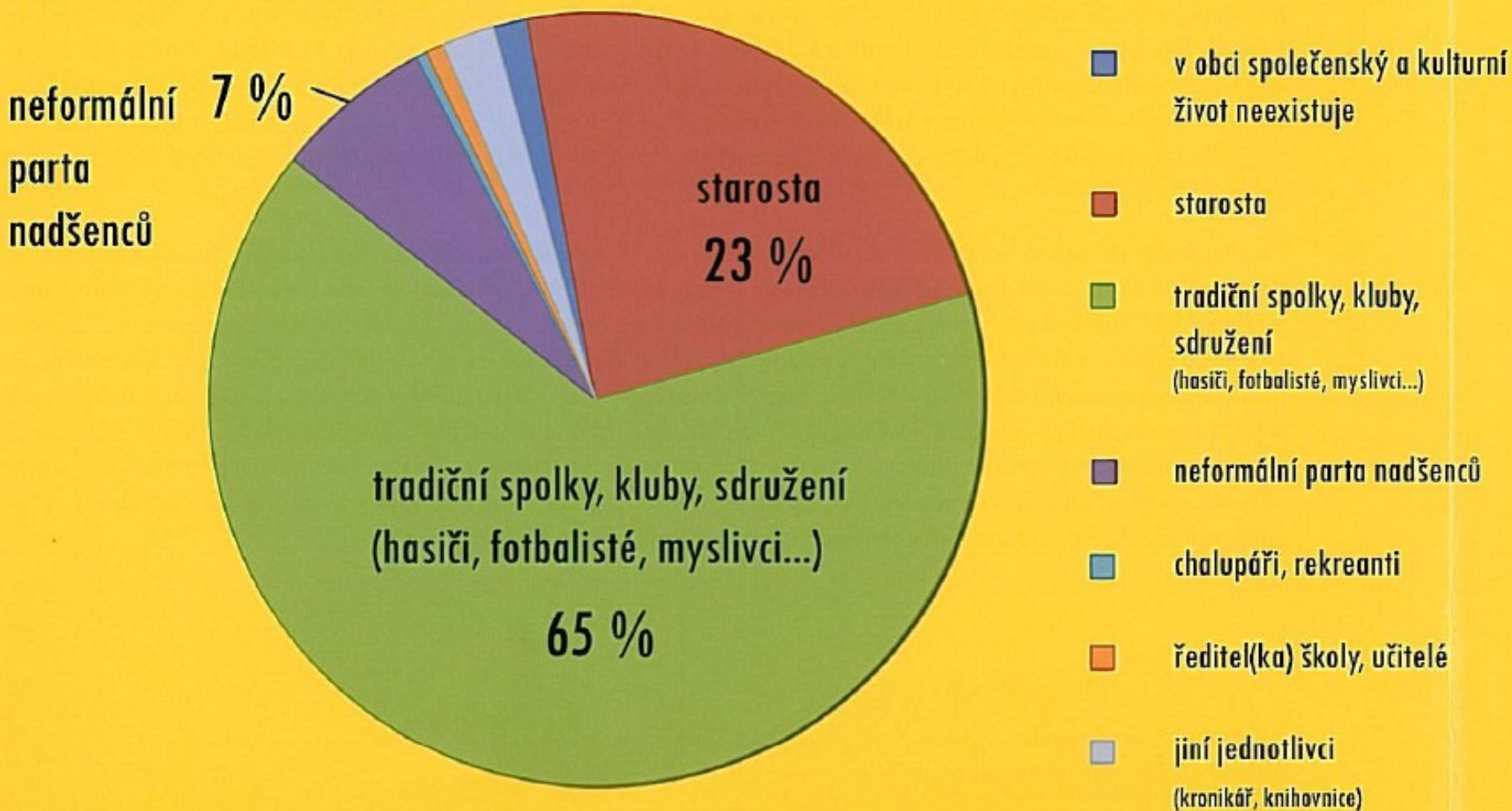
Tab. 4: Matice aktérů – prostorová úroveň versus typ sektoru

		SEKTORY		
		Veřejný	Podnikatelský	Neziskový
ÚROVEŇ	Evropská	Evropská komise (rámec SZP EU)	Nadnárodní zájmová uskupení (např. COPA a další svazy zemědělců, výrobců a producentů)	Sítě
	Národní	Ministerstva; Celostátní síť pro venkov	Celostátní zájmová uskupení	Spolky, svazy, sítě
	Krajská	Kraj; Vysoké školy; Krajská informační střediska	Podnikatelská sdružení	Nezisková sdružení
	Lokální	Obce – DSO, MAS; Obcí zřizované organizace	Podnikatelé, zemědělci	Zájmová sdružení, spolky

Pramen: vlastní zpracování

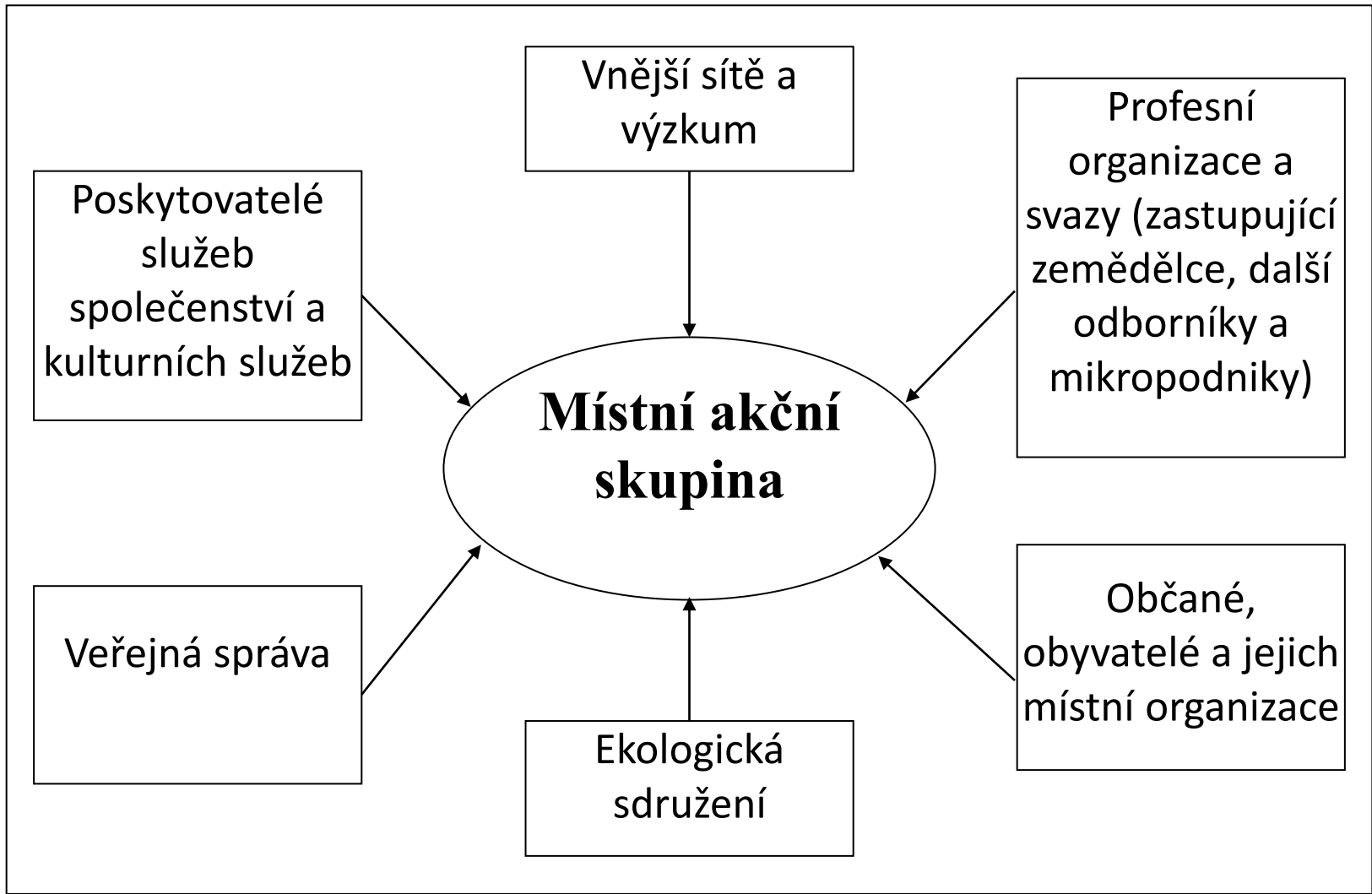
Graf 1: Kdo se nejvíce podílí na organizování společenského a kulturního života ve Vaší obci?

Zdroj: Dotazníkové šetření mezi představiteli vybraných obcí

Místní akční skupina

Místní akční skupina (MAS) je partnerství lidí, popř. subjektů z **veřejného sektoru** (představitelé samosprávy) a **podnikatelského sektoru** (živnostníci, majitelé firem, > 50 %), kteří mají zájem podílet se a významně přispívat k rozvoji venkova v regionu.

Nástroje rozvoje venkova

- ❖ Několik různých členění...
- ❖ **Makroekonomické**
 - Fiskální politika (např. daně)
 - Monetární politika (např. usnadnění přístupu k úvěrům ve vybraných regionech)
 - Protekcionismus (např. uvalení dovozních limitů a cel na produkty vyráběné v upadajících regionech)
 - užití omezeno národohospodářskou politikou
- ❖ **Mikroekonomické**
 - Relokace pracovních sil (úhrada nákladů na stěhování...)
 - Relokace kapitálu (levné půjčky, snížené daně...)
- ❖ **Ostatní nástroje** – spíš výjimečné použití
 - Administrativní nástroje (správní rozhodnutí...)
 - Institucionální nástroje (regionální rozvojové agentury)

Nástroje rozvoje venkova

- ❖ Několik různých členění...
- ❖ **administrativní nástroje** (**legislativa**, závazné procedury, postupy, organizační normy),
- ❖ **koncepční nástroje** (**strategie, programy, plány**, politické deklarace, územně plánovací dokumenty, **pozemkové úpravy**),
- ❖ **institucionální nástroje** (instituce, spolupráce, regionální management),
- ❖ **věcné nástroje** (infrastruktura, poskytnutí prostor, služeb, hmotného plnění, poradenství),
- ❖ **sociálně-psychologické nástroje** (vzdělávání, komunikace, motivace),
- ❖ **finanční nástroje** (systémy finančních podpor, **dotace**, granty).

Administrativní nástroje

❖ Legislativa:

- Zákon č. 248/200 Sb., o podpoře regionálního rozvoje
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích
- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích

❖ Jinak rozvoj venkova neřešen

Koncepční nástroje – strategie, programy, plány

- ❖ Strategie / programy rozvoje krajů
- ❖ Strategie / programy rozvoje mikroregionů
- ❖ Strategie / programy rozvoje obcí

- ❖ SPL – Strategický plán Leader

Koncepční nástroje – strategie, programy, plány

- ❖ Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007–2013. Praha: Mze, 2006. URL <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2007/programove-dokumenty/narodni-strategicky-plan-rozvoje-venkova.html>>
- ❖ Program rozvoje venkova české republiky na období 2007–2013. Praha: Mze, 2007, aktualizace 2010. URL <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2007/programove-dokumenty/program-rozvoje-venkova-cr-2.html>>
- ❖ Strategie regionálního rozvoje České republiky pro léta 2007–2013. Praha: MMR ČR, 2006. URL <http://www.mmr.cz/getdoc/f77e14bc-2c26-4884-9fda-b47c24a5294b/Strategie-regionalniho-rozvoje-Ceske-republiky-pro>>

Koncepční n. – Pozemkové úpravy

- ❖ Komplexní pozemkové úpravy
- ❖ Jednoduché pozemkové úpravy
 - Pokud je nutné vyřešit pouze některé hospodářské potřeby (například urychlené scelení pozemků, zpřístupnění pozemků) nebo ekologické potřeby v krajině (například lokální protierozní nebo protipovodňové opatření) nebo když se pozemkové úpravy mají týkat jen části katastrálního území

- ❖ Význam PÚ:
 - pro vlastníky pozemků
 - pro obce
 - pro katastr nemovitostí

Význam pozemkových úprav

- ❖ Nedoceněný nástroje rozvoje venkova (stojí hodně peněz, realizace trvá dlouho)
- ❖ Vzhledem k minulosti, kdy došlo k významnému narušení vlastnických vztahů a k problematickému využívání půdy, představují pozemkové úpravy nástroj pro vyřešení těchto problémů a mohou také přispět k podstatně efektivnějšímu využívání půdy i k dalším možnostem rozvoje konkrétní venkovské obce
- ❖ Prostorově a funkčně uspořádávají pozemky, scelují se nebo dělí a zabezpečuje se jimi přístupnost a využití pozemků a vyrovnání jejich hranic tak, aby se vytvořily podmínky pro racionální hospodaření vlastníků půdy
- ❖ Uspořádávají vlastnická práva a s nimi související věcná břemena
- ❖ Zajišťují podmínky pro zlepšení ŽP, ochranu a zúrodnění půdního fondu, vodní hospodářství a zvýšení ekologické stability krajiny
- ❖ Výsledky PÚ poté slouží pro obnovu katastrálního operátu a jako závazný podklad pro územní plánování

Dotace na rozvoj venkova

❖ Evropské

- PRV

❖ Národní

- Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond (PGRLF)
- Národní podpory (tzv. state aid)
- Podpora venkova prostřednictvím MMR ČR
 - Program obnovy venkova
 - Vesnice roku

❖ Krajské

- Od 2004 došlo k převedení části kompetencí v oblasti POV z MMR na jednotlivé kraje

Dotace na rozvoj venkova – evropské

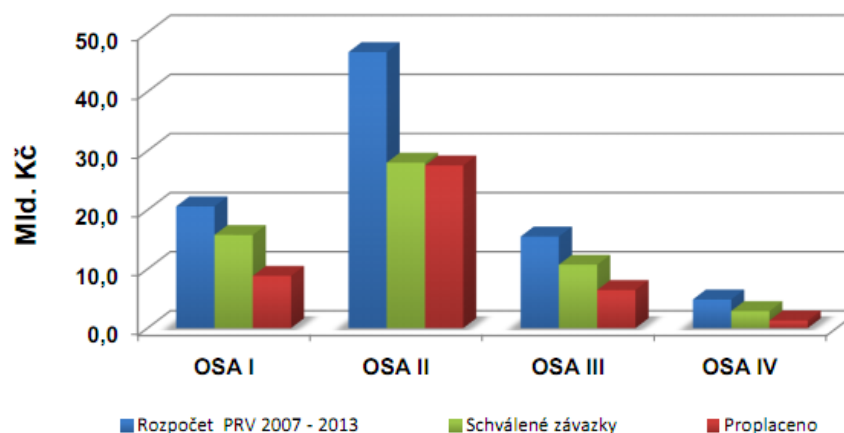
- ❖ SAPARD
- ❖ OP rozvoj venkova a multifunkčního zemědělství + HRPD

❖ PRV:

- **Osa 1:** Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví
- **Osa 2:** Zlepšování životního prostředí a krajiny
- **Osa 3:** Kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova
- **Osa 4:** Leader

Aktuální stav implementace PRV - k 30.4.2011

	Rozpočet PRV 2007 - 2013	Proplaceno		Schválené závazky		Zbývá k závazkovaní	
	mil. Kč	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%
OSA I	20 601,6	8 834,6	42,9	15 763,0	76,5	4 838,6	23,5
OSA II	46 697,7	27 521,9	58,9	27 993,9	59,9	18 703,8	40,1
OSA III	15 501,9	6 449,4	41,6	10 738,3	69,3	4 763,6	30,7
OSA IV	4 847,9	1 285,8	26,5	2 888,9	59,6	1 959,0	40,4
TP	432,5	75,9	17,5	144,7	33,5	287,8	66,5
CELKEM	88 081,6	44 167,6	50,1	57 528,8	65,3	30 552,8	34,7

Dotace na rozvoj venkova – národní

Mze – state aid (spíše zemědělství než venkov):

- ❖ Dotace v zemědělství a potravinářství podle Zásad
- ❖ Dotace ve vodním hospodářství
- ❖ Dotace v lesním hospodářství a rybářství

❖ PGRLF – program „Podpora obcím“

MMR

❖ Vesnice roku (<http://www.vesniceroku.cz>)

- ❖ *Cílem soutěže Vesnice roku v Programu obnovy venkova je snaha povzbudit obyvatele venkova k aktivní účasti na rozvoji svého domova, zveřejnit rozmanitost a pestrost uskutečňování programů obnovy vesnic a upozornit širokou veřejnost na význam venkova. Soutěž poprvé vyhlásil Spolek pro obnovu venkova ČR v roce 1995 pod názvem "Soutěž o nejzdařilejší program obnovy vesnice". Od roku 1996 je jedním z vyhlášovatelů Ministerstvo pro místní rozvoj a Svaz měst a obcí ČR. Ministerstvo zemědělství se mezi vyhlášovatele připojilo v roce 2007.*

Dotace na rozvoj venkova – krajské

- ❖ Od 2004 došlo k převedení části kompetencí v oblasti POV z MMR na jednotlivé kraje
- ❖ Kraje si samy nastavují parametry dotačního programu a výši dotace
- ❖ **JMK:** "Program rozvoje venkova Jihomoravského kraje" pro rok 2011 – schváleno 543 projektů za **81 249 000,00 Kč**
- ❖ **ZK:** Podprogram na podporu obnovy venkova 2011

rok	částka vyčleněná na podprogram	požadovaná částka	počet žadatelů	počet příjemců	% uspokojených žadatelů
2004	30,1 mil. Kč	61,7 mil. Kč	156	75	48,08
2005	31 mil. Kč	47,8 mil. Kč	118	78	66,10
2006	39,45 mil. Kč	45,9 mil. Kč	125	109	87,20
2007	44,65 mil. Kč	54,5 mil. Kč	222	178	80,18
2008	52,75 mil. Kč	95,84 mil. Kč	215	146	67,91
2009	52,75 mil. Kč	88,28 mil. Kč	175	111	63,43
2010	32,452 mil. Kč	48,947 mil. Kč	119	91	76,47
celkem	283,152 mil. Kč	442,967 mil. Kč	1 130	788	

Strategické dokumenty svazků obcí

- Nejčastěji „Strategie rozvoje“
- Nalezení a vysvětlení příčin vývoje i současné situace
- Poznání základních podmínek a předpokladů rozvoje v širších souvislostech
- Vyjasnění si společných zájmů, vizí a cílů spolupracujících obcí
- Základ pro spolupráci při řešení problémů, na něž síly jednotlivých obcí nestačí

- Existující metodické materiálů k jejich zpracování:
 - ❖ Metodická příručka pro zpracování strategických rozvojových dokumentů mikroregionů. Zpracoval Ústav územního rozvoje, Brno (dostupné na www.uur.cz)
 - ❖ Metodika tvorby lokálních rozvojových strategií. Zpracovala Regionální rozvojová agentura Ústeckého kraje, 2006. (Dostupné z <http://brouk.kr-ustecky.cz/soubory/450018/metodika%5Flrs.pdf>)
 - ❖ Perlín, R., Bičík, I.: Strategický plán mikroregionu metodická příručka pro zájemce o strategické plánování ve venkovských mikroregionech a obcích. Praha: PŘ.F UK, 2006.

Studijní materiály k tématu

- ❖ Binek, J. a kol. Venkovský prostor a jeho oživení. 1. vyd. Brno: Georgetown, 2006. 145 s.
- ❖ Galvasová, I. a kol. Synergie ve venkovském prostoru – Aktéři a nástroje rozvoje venkova. 1. vyd. Brno: GaREP Publishing, 2009. 98 s. ISBN 978-80-904308-0-8.
- ❖ Svobodová, H. Faktory rozvoje venkova v podmínkách České republiky [rigorózní práce]. Brno: Geografický ústav PŘF MU, 2009. URL https://is.muni.cz/auth/th/67632/prif_r/Rigo_final.pdf
- ❖ Perlín, R. a kol. Venkovy a venkované. Praha: MMR, 2010. ISBN 978-80-87147-27-6.
- ❖ Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006. Praha: ČSÚ, 2008. URL <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1380-08>>
- ❖ Suburbanizace.cz URL <www.suburbanizace.cz>